

תכנות מונחה עצמים בשפת C++

אוהד ברזילי
אוניברסיטת תל אביב

טיפוסי נתונים מופשטים (Abstract Data Types)

ההרצאה מבוססת על מצגת של פרופ' עמירם יהודאי ע"פ הספר
Object-Oriented Software Construction,
2nd edition, by Bertrand Meyer (Prentice Hall)
כל הזכויות שמורות למחברים

מבנה של מערכות תוכנה

- זיהוי מרכיבי המערכת (מודולים)
- המשולש: מעבדים – פעולות – ישויות
- פירוק top-down פונקציונלי מצוין לתאור אלגוריתמים
- אינו מתאים למערכות גדולות שיתוחזקו לאורך זמן:
  - פונקציה ראשית (מהו ה-top)
  - בעיית הרציפות
  - חסרה תמיכה בשימוש חוזר

3

מבנה של מערכות תוכנה

- פירוק מבוסס עצמים ומחלקות מאידך, עונה על התכונות הבאות:
  - יכולת הרחבה
  - יציבות
  - שימוש חוזר
  - בעל תאימות גבוהה

4

בניית תוכנה מונחית עצמים (OOSC)

□ OOSC היא שיטה לפיה תוכנה מאורגנת ברכיבים, אשר הוסקו מטיפוסי העצמים שבהם היא מטפלת

□ מפתחות:

- מציאת טיפוסי העצמים הרלוונטים
- תאור טיפוסי העצמים
- היחסים והמכנים המשותפים שבין העצמים
- איך הטיפוסים מגדירים את מבנה התוכנה

5

מציאת העצמים

- מרחב הבעיה ומרחב הפתרון
- הדמייה (simula 67)
- עצמים ושמות עצם בשפה טבעית (חיישן, מכונית, משכורת, אדם)
- שימוש חוזר בעצמים קיימים
- דרוש נסיון

6

תאור של מערכות מבוססות עצמים

□ תאור העצמים וטיפוסיהם:

- התאור אינו תלוי בייצוג (מימוש)
- פונקציות בדלת האחורית

□ תאור היחסים בין העצמים:

- יחס של ספק-לקוח (client-server או client-supplier)
- יחס ירשה

7

תאור של עצמים

□ תאור כזה צריך להיות:

- מדויק ושאינו משתמע לשתי פנים
- מלא (או מלא כרצוננו)
- לא מפורט מדי

כדי להחביא את המימוש נתאר את העצמים על פי פעולותיהם (פונקציות) כיצורים מתמטיים טהורים:

טיפוס נתונים מופשט (ADT)

8

טיפוס נתונים מופשט

- תאור המכיל את המרכיבים הבאים:
  - טיפוסים (או הכללה שלהם)
  - פונקציות
  - תנאי קדם (precondition)
  - פונקציה עם תנאי קדם היא פונקציה חלקית
  - אקסיומות
- התאור לא יכיל מימוש
- **טיפוס:** הינו אוסף של עצמים אשר מאפיינים אותם אותן פונקציות, אקסיומות ותנאי קדם

9

דוגמא: טיפוס מחסנית

- $STACK<T>$
- (בספרות מופיע בתור: $STACK[G]$)
- T הוא פרמטר פורמלי כללי. בהגדרת מופע יסופק פרמטר אקטואלי.

- למשל: $STACK<ACCOUNT>$
- או $STACK<STACK<ACCOUNT>>$

10

פעולות המחסנית

- **יוצרים** (בנאים, constructors)
  - `make (new)` – צור מחסנית חדשה ריקה
- **שאליות** (selectors, accesors, queries)
  - `item (top)` – החזר את האיבר העליון (אם המחסנית אינה ריקה)
  - `empty` – האם המחסנית ריקה?
- **פקודות** (modifiers, transformers, mutators)
  - `put (push)` הוסף איבר למחסנית
  - `remove (pop)` – הסר את האיבר העליון (אם המחסנית אינה ריקה)

11

פעולות המחסנית

- ניתן לסווג את סוג הפעולות על טיפוס נתונים T לפי מיקומו של הטיפוס בהגדרת הפונקציה:
  - **יוצרים** (בנאים, constructors)
    - T מופיע רק מימין לחץ
  - **שאליות** (selectors, accesors, queries)
    - T item מופיע רק משמאל לחץ
  - **פקודות** (modifiers, transformers, mutators)
    - T מופיע גם מימין וגם משמאל לחץ

12

פונקציות

- $put: STACK \langle T \rangle \times T \rightarrow STACK \langle T \rangle$
- $remove: STACK \langle T \rangle \rightarrow STACK \langle T \rangle$
- $item: STACK \langle T \rangle \rightarrow T$
- $empty: STACK \langle T \rangle \rightarrow BOOLEAN$
- $new: \rightarrow STACK \langle T \rangle$

13

אקסיומות

For any $x: T, s: STACK \langle T \rangle$,

- A1 • $item (put (s, x)) = x$
- A2 • $remove (put (s, x)) = s$
- A3 • $empty (new)$
- A4 • **not** $empty (put (s, x))$

14

תנאי קדם

□ לטיפול בפונקציות חלקיות:

□ **@pre: not empty** (*s*)
remove (*STACK*<*T*> *s*)

□ **@pre: not empty** (*s*)
item (*STACK*<*T*> *s*)

15

הסקה על פי אקסיומות

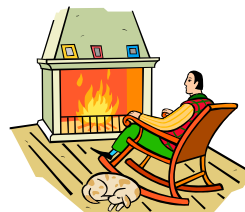
$S1 = new$

$S2 = put (S1, X1)$

$S3 = put (S2, X2)$

$S4 = remove (S3)$

$E2 = item (S4)$

16

הסקה על פי אקסיומות (2)

$S1 = new$

$S2 = put(S1, X1)$

$S3 = put(S2, X2)$

$S4 = remove(S3) = remove(put(S2, X2)) = S2$

$E2 = item(S4)$

17

הסקה על פי אקסיומות (3)

$S1 = new$

$S2 = put(S1, X1)$

$S3 = put(S2, X2)$

$S4 = S2$

$E2 = item(S4) = item(S2) = item(put(S1, X1))$
 $= X1$

18

המחסנית כטיפוס נתונים מופשט

TYPES

- $STACK \langle T \rangle$

FUNCTIONS

- $put: STACK \langle T \rangle \times T \rightarrow STACK \langle T \rangle$
- $remove: STACK \langle T \rangle \rightarrow STACK \langle T \rangle$
- $item: STACK \langle T \rangle \rightarrow T$
- $empty: STACK \langle T \rangle \rightarrow BOOLEAN$
- $new: \rightarrow STACK \langle T \rangle$

19

המחסנית כטיפוס נתונים מופשט (2)

AXIOMS

For any $x: T, s: STACK [T]$

- A1 • $item (put (s, x)) = x$
- A2 • $remove (put (s, x)) = s$
- A3 • $empty (new)$
- A4 • $not\ empty (put (s, x))$

PRECONDITIONS

- @pre: $not\ empty (s)$
 $remove (STACK \langle T \rangle, s)$
- @pre: $not\ empty (s)$
 $item (STACK \langle T \rangle, s)$

20

עוד על טיפוס נתונים מופשט

- טיפוס נתונים מופשט הוא מפרט (specification) חופשי משיקולי עיצוב המערכת ומימושה
- לדוגמא: זמן לעומת מקום
- מה המשמעות של שלמות ההגדרה של טיפוס
- מה המשמעות של עקביות (consistency) ההגדרה
- בהקשר הזה נרצה לדבר על שלמות מספקת (sufficient completeness)

21

ביטויי טיפוס נתונים מופשט

- הגדרה: ביטוי ADT בנוי כהלכה (well formed ADT expression) משתמש בפונקציות של טיפוס הנתונים בתחביר נכון (מספר הארגומנטים וסוגם)
- הגדרה: הביטוי בנוי כהלכה $f(x_1 \dots x_n)$ יקרא תקין אם כל x_i הם תקינים וערכיהם מספקים את תנאי הקדם של f .
- דוגמאות:
  - $push(x,s)$ - תקין
  - $push(x)$ - לא תקין
  - $push(new(),x)$ - לא תקין
  - $pop(new())$ – בנוי כהלכה אך לא תקין

22

ביטויי טיפוס נתונים מופשט

□ הגדרה: ביטוי שאילתה הוא ביטוי שהפונקציה החיצונית ביותר שלו היא שאילתה

- empty (put (put (new, x1), x2))
- item (put (put (new, x1), x2))

23

ביטויי טיפוס נתונים מופשט

□ הגדרה: ביטוי שאילתה הוא ביטוי שהפונקציה החיצונית ביותר שלו היא שאילתה

- empty (put (put (new, x1), x2)) = false
- item (put (put (new, x1), x2)) = x2

24

שלמות מספקת

□ טיפוס נתונים מופשט T הוא בעל שלמות מספקת אם אפשר להכריע ע"פ אקסיומות בלבד עבור כל ביטוי בנוי כהלכה e:

■ האם e תקין

■ את ערכו של e (אם הוא ביטוי שאילתה תקין) ללא תלות ב-T

□ דוגמא:

$top(pop(push(a, push(b, pop(push(c, push(d, new()))))))))$
 $= top(push(b, push(d, new()))) = b$

25

עקביות של טיפוס נתונים מופשט

□ טיפוס נתונים מופשט T הוא עקבי אם אפשר לחשב עבור כל שאילתה בנויה כהלכה e ערך אחד לכל היותר

□ הערות:

■ שלמות מספקת ועקביות הן תכונות משלימות (ערך אחד לכל היותר \ לכל הפחות)

■ בדרך כלל (בעולם "האמיתי") תכונות אלו בלתי כריעות, ואולם בקורס נצליח להוכיח אותם עבור מבחר טיפוסים (כגון STACK)

26

בניית תוכנה מונחית עצמים (OOOSC)

- **הגדרה חלופית:** OOOSC היא שיטה לפיה מערכת תוכנה היא אוסף מובנה של מימושים של טיפוסים נתונים מופשטים (או מופשטים למחצה)

27

מטיפוסים מופשטים למחלקות

- **מחלקה** היא מימוש (אולי חלקי) של טיפוס נתונים מופשט
- מחלקה ממומשת במלואה תקרא **מחלקה קונקרטית** או **מחלקה אפקטיבית**
- מחלקה הממומשת בחלקה (או שאינה ממומשת כלל) תקרא **מחלקה דחויה** או **מחלקה מופשטת** או **ממשק** של מחלקה (Java)
- למחלקות דחויות תפקיד מפתח בביתוח המערכת ובסיווג הישיות והטיפוסים

28

מטיפוסים מופשטים למחלקות (2)

- מ ADT למחלקה אפקטיבית: הכלילי את המפרט בהגדרת המחלקה, בחרי ייצוג וממשי כל פונקציה כשגרת מחשב או נתון
- מהגדרה פונקציונלית למימוש אימפרטיבי:
  - הסירי את טיפוס הנתונים המופיע כארגומנט ולא כערך מוחזר
  - פקודות הן פונקציות המשנות את המצב הפנימי של האובייקט
- אקסיומות ותנאי קדם ישמרו במסגרת המחלקה
  - תיעוד, הערות, כלי עזר

29

7 צעדים לאושר מונחה עצמים

ע"פ B. Meyer

- מבנה מודולרי מונחה עצמים – המערכות יחולקו לרכיבים על בסיס מבני הנתונים
- הפשטה – אובייקטים הם מימושים של מבני נתונים מופשטים
- ניהול זכרון אוטומטי – garbage collection (לא קיים כחלק משפת C++)
- מחלקות – כל טיפוס לא פשוט הוא מודול. כל מודול הוא טיפוס

30

7 צעדים לאושר מונחה עצמים

ע"פ B. Meyer

- ירושה – מחלקה עשויה להיות מוגדרת במונחים של הרחבה או הגבלה של מחלקה קיימת
- רב צורתיות וקישור דינאמי – הפניות מיועדות למגוון של עצמים. לפעולות יש מימושים שונים במחלקות שונות
- ירושה מרובה וירושה חוזרת – מחלקה יכולה לרשת מיותר ממחלקה אחת

31

מיון של שפות תכנות

ע"פ Peter Wegner

- שפות מבוססות עצמים – רכיבים עם הסתרת מידע
  - Ada 83, Modula-2
- שפות מבוססות מחלקות – עצמים + מחלקות
  - CLU
- שפות מונחות עצמים - עצמים + מחלקות + ירושה
  - Simula, Smalltalk, C++, Eiffel, Ada 95, Java.

32